

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Голова приймальної комісії Рівненського
державного гуманітарного університету
проф. Р.М. Поголовський
«*Р. М. Поголовський*» 2019 р.

**ПРОГРАМА ДОДАТКОВОГО ВИПРОБУВАННЯ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014 «СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ГЕОГРАФІЯ)»
для вступників на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»
на основі ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) бакалавра, спеціаліста, магістра**

Схвалено вченою радою психолого-природничого факультету
(Протокол № 4 від «28» травня 2019 р.)

Голова вченої ради
Психолого-природничого факультету _____

 доц. Павелків В.Р.

Розробники:

проф. Д.В. Лико
проф. В.О. Мартинюк
доц. О.І. Портухай

Програма додаткового випробування зі спеціальності 014 «Середня освіта. Географія» для вступників на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр» на основі ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) бакалавра, спеціаліста, магістра / Д.В. Лико, В.О. Мартинюк, О.І. Портухай. – Рівне: РДГУ, 2019. – 21 с.

Розробники:

Лико Д.В., доктор с.-г. наук, професор, завідувач кафедри екології, географії та туризму РДГУ;

Мартинюк В.О., канд. геогр. наук, доцент, професор кафедри екології, географії та туризму РДГУ;

Портухай О.І., канд. с.-г. наук, доцент, доцент кафедри екології, географії та туризму РДГУ;

Рецензенти:

Войтович О.П., докт. пед. наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Льїн Л.В., докт. геогр. наук, професор (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки)

Програма додаткового випробування зі спеціальності 014 «Середня освіта. Географія» для вступників на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр» на основі ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) бакалавра, спеціаліста, магістра визначає вимоги до рівня підготовки вступників, зміст основних освітніх компетентностей, критерії оцінювання знань вступників, рекомендовані літературні джерела, інформаційний ресурс.

Розглянуто на засіданні кафедри екології, географії та туризму РДГУ (протокол № 7 від 14 травня 2019 р.).

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	4
ЗМІСТ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ	6
1. Загальне землезнавство	6
2. Ландшафтознавство	7
3. Географія материків і океанів	8
4. Фізична географія України	11
5. Економічна і соціальна географія України	14
6. Географія світового господарства	15
7. Регіональна економічна і соціальна географія світу	15
8. Методика навчання географії	16
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ВСТУПНИКІВ	17
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	18
ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС	21

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Додаткове випробування для вступників на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр» зі спеціальності 014 «Середня освіта. Географія» передбачає перевірку рівня підготовки вступників з циклу дисциплін загальної та професійної підготовки, отриману під час навчання за освітньо-професійною програмою бакалавра, уміння використовувати здобуті знання у розв'язанні професійних завдань майбутньої професійної діяльності.

Зміст програми об'єднує матеріал основних навчальних дисциплін професійної підготовки як на теоретичному, так і на практичному рівні.

Програма складається з пояснювальної записки, в якій розкриваються мета вступного випробування, вимоги до рівня підготовленості вступника, порядок проведення вступного випробування, порядок оцінювання відповідей вступників; зміст тем та питань вступного випробування; критерії оцінювання знань вступників. Також надається список рекомендованої літератури та інформаційний ресурс.

Мета додаткового випробування полягає в перевірці фахових знань та умінь вступників в межах освітньо-професійної програми бакалавра, необхідних для успішної професійної діяльності.

На додатковому фаховому випробуванні вступники мають виявити **знання:**

- методів та методики дослідження географічних об'єктів та суб'єктів;
- закономірностей і законів загального землезнавства, ландшафтознавства, географії материків та океанів, фізичної та економічної і соціальної географії України, регіональної економічної і соціальної географії світу, методики викладання географії у школі тощо;
- структурної організації природних та суспільно-територіальних комплексів (систем);
- принципів функціонування і структури ландшафту, взаємозв'язки у природних-територіальних комплексах; оволодіння методологією наукового пізнання;
- основних форм, методів і засобів навчання географії у закладах загальної середньої освіти.

Під час додаткового фахового випробування атестаційна комісія оцінює у вступників **уміння:**

- оперувати фундаментальними знаннями при поясненні геокомпонентів, явищ та процесів у природних та суспільних комплексах з наведенням конкретних прикладів;
- встановлювати діагностичні ознаки природних територіальних комплексів різних ієрархічних рівнів;
- виявляти закономірності в ландшафтах та соціально-економіко-географічних комплексах (або системах);
- аналізувати явища, процеси, механізми різноманітних закономірностей у природних та суспільно-географічних комплексах на основі системного методу.

Порядок проведення вступного випробування.

Вступне випробування проводиться згідно з розкладом, складеним приймальною комісією Рівненського державного гуманітарного університету.

Допуск вступників до вступного випробування здійснюється за умови наявності аркуша результатів вступних випробувань та документа, що засвідчує особу (паспорт).

Додаткове випробування проводиться в усній формі, що передбачає надання відповідей на питання екзаменаційних білетів. Вступник отримує тільки один комплект екзаменаційних завдань, заміна завдань не дозволяється. Екзаменаційні білети складаються відповідно до програми, друкуються на спеціальних бланках за встановленим зразком та затверджуються головою приймальної комісії Рівненського державного гуманітарного університету.

Під час додаткового випробування вступник має право звернутися до екзаменаторів з проханням щодо уточнення умов завдань. Натомість вступнику не дозволяється користуватися сторонніми джерелами інформації (електронними, друкowanними, рукописними) та порушувати процедуру проходження додаткового випробування, що може бути причиною для відсторонення вступника від вступних випробувань.

Під час додаткового випробування не дозволяється порушувати тишу, спілкуватися з іншими вступниками, користуватися електронними, друкованими, рукописними інформаційними джерелами.

Для письмового запису відповідей на екзаменаційні завдання використовуються аркуші усної відповіді відповідного зразка. Після внесення вступником відповіді до зазначеного аркушу він ставить під нею свій підпис, що підтверджується підписами голови та екзаменаторами фахової атестаційної комісії.

Порядок оцінювання відповідей вступників.

Оцінювання відповіді вступників на додатковому випробуванні здійснюється членами фахової атестаційної комісії, призначеної згідно з наказом ректора.

Для оцінювання результатів додаткових фахових випробувань використовується шкала «склав»-«не склав».

ЗМІСТ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

1. ЗАГАЛЬНЕ ЗЕМЛЕЗНАВСТВО

Вступ. Географічна оболонка Землі – предмет загального землезнавства (загальної фізичної географії). Завдання загального землезнавства. Місце загального землезнавства в системі географічних наук. Зміст і завдання курсу «Загальне землезнавство» у підготовці вчителя географії.

Земля і Всесвіт. Сучасні уявлення про склад, будову і походження Всесвіту (Метагалактики). Галактика і місце в ній Сонячної системи. Сонячна система і місце в ній Землі. Гіпотези про походження планет Сонячної системи. Сонце і Місяць та їх вплив на процеси, що відбуваються в географічній оболонці. Космічні методи дослідження та їх значення.

Загальна характеристика Землі як планети. Зміна уявлень про форму Землі як кулю, еліпсоїд обертання, трьохосовий еліпсоїд, геоїд. Докази кулястості Землі. Роль штучних супутників в уточненні форми Землі. Географічне значення форми і розмірів Землі та їх вплив на нерівномірність нагрівання на різних широтах, величину прискорення сили тяжіння, можливість утримання атмосфери.

Обертання Землі навколо осі і його наслідки: зміна дня і ночі, зональність у розподілі тепла, стиснення Землі по осі обертання, відхилення тіл, що рухаються, виникнення припливної хвилі, різниця в часі на різних меридіанах, добові ритми у природі. Час місцевий, поясний, літній. Лінія переміни дат. Календар.

Рух Землі навколо Сонця: орбіта, напрям і швидкість руху, положення земної осі в просторі та відносно Сонця. Дні рівнодення та сонцестояння, тропіки, полярні кола, полярний день і полярна ніч. Географічні наслідки річного руху Землі: зміна пір року, сезонні ритми в природі, теплові пояси.

Літосфера. Внутрішня будова Землі. Рельєф земної поверхні. Методи дослідження внутрішньої будови Землі. Земна кора, мантія, ядро та їх вплив на географічну оболонку. Поняття про літосферу. Земний магнетизм та його значення. Вік Землі. Геологічне літочислення.

Поняття про рельєф. Головні фактори рельєфоутворення: внутрішня енергія Землі, сила тяжіння, космічний вплив, сонячна енергія. Основні процеси рельєфоутворення.

Внутрішні процеси, що змінюють поверхню Землі. Тектонічні рухи земної кори: коливні, складчасті, розривні. Основні структурні зони земної кори: геосинклінали та платформи, їх розвиток. Землетруси, вулканізм, закономірності їх поширення на Землі та значення для розвитку географічної оболонки.

Зовнішні процеси, що змінюють поверхню Землі. Вивітрювання та його роль у зміні земної поверхні. Рельєфоутворююча роль вітру, снігу, льоду, текучих і підземних вод.

Мінерали та гірські породи. Мінерали, їх фізичні властивості. Різноманітність мінералів та їх господарське значення. Гірські породи. Класифікація гірських порід за способом утворення: магматичні (інтрузивні та ефузивні); осадові (уламкові, органогенні, хімічні); метаморфічні.

Форми рельєфу земної поверхні. Рельєф, як результат взаємодії внутрішніх і зовнішніх процесів. Головні планетарні форми рельєфу – виступи материків і западини океанів. Рельєф океанічного дна: шельф, материковий схил, ложе океану (серединні хребти, глибоководні западини і рівнини).

Головні форми рельєфу материків: гори і рівнини. Гори. Основні форми гірського рельєфу: гірські хребти, долини, гірські вузли. Складчасті, складчасто-брилові та вулканічні гори. Класифікація гір за абсолютною висотою: низькі, середні і високі. Рівнини. Класифікація рівнин за способом утворення: денудаційні, пластові, акумулятивні; за абсолютною висотою: западини, низовини, височини, плоскогір'я; за характером поверхні: плоскі, хвилясті й горбисті.

Гідросфера. Світовий океан. Поняття про гідросферу як одну із сфер Землі. Фізичні та хімічні властивості води. Походження води. Кругообіг води на Землі. Значення води в природі і житті людини.

Світовий океан, його складові частини (океани, моря, затоки, протоки). Склад і властивості океанічної води: солоність, насиченість газами, прозорість, температура, густина. Течії в Світовому океані та їх географічне значення. Життя в Світовому океані. Біологічні та геологічні ресурси океану, їх використання та охорона.

Води суходолу. Підземні води, їх класифікація за способом утворення: ґрунтові, міжпластові. Джерела. Мінеральні води. Термальні води і гейзери. Роль підземних вод у природі: живлення рік, рельєфоутворення, заболочування території, перенесення речовин. Використання

людиною підземних вод.

Ріки. Річкові системи та басейни, вододіли. Живлення та режим рік. Робота річок: ерозійна, транспортуюча, акумулююча. Річкові долини, дельти. Значення річок.

Озера. Класифікація озер за походженням котловини, ступенем мінералізації, характером водообміну. Еволюція озер. Значення озер.

Болота. Умови утворення боліт. Типи боліт за живленням. Значення боліт у природі.

Значення гідросфери в житті і розвитку географічної оболонки. Охорона вод суші і океану від забруднення.

Атмосфера. Поняття про атмосферу. Нагрівання атмосфери. Вода в атмосфері. Поняття про атмосферу. Склад і будова атмосфери. Нагрівання атмосфери. Поняття про сонячну радіацію та її види: пряма, розсіяна, сумарна, відбита, ввібрана. Альbedo Землі. Залежність кількості сонячної радіації від кута падіння сонячних променів та прозорості атмосфери. Температура повітря, її зміна з широтою і висотою. Температурна інверсія. Розподіл температур біля земної поверхні. Ізотерми. Теплові пояси.

Вода в атмосфері. Абсолютна та відносна вологість повітря. Конденсація і сублімація водяної пари біля земної поверхні, утворення роси, інею, туману, ожеледі. Конденсація і сублімація водяної пари у вільній атмосфері. Хмари, їх типи. Види атмосферних опадів, їх утворення і вимірювання. Основні закономірності розподілу опадів на земній поверхні. Коефіцієнт зволоження.

Тиск атмосфери. Циркуляція атмосфери. Погода і клімат. Тиск атмосфери, його вимірювання. Залежність тиску від температури і руху повітря. Зміна тиску з висотою. Особливості розподілу тиску біля земної поверхні.

Циркуляція атмосфери. Вітер, його швидкість та напрям. Загальна циркуляція атмосфери, її особливості в тропічних і помірних широтах.

Поняття про погоду. Повітряні маси і фронти. Спостереження та передбачення погоди. Клімат. Кліматоутворчі фактори: сонячна радіація, підстилаюча поверхня, циркуляція атмосфери. Типи клімату.

Охорона атмосфери від забруднення, проблеми озонового шару Землі.

Біосфера. Географічна оболонка. Людина і природа. Сучасні уявлення про біосферу на основі концепції В.І. Вернадського. Роль живих організмів у розвитку атмосфери, гідросфери, літосфери.

Ґрунт. Ґрунтоутворюючий процес. Роль живих організмів, мінеральної речовини, клімату і рельєфу в утворенні ґрунту. Класифікація ґрунтів за механічним складом. Ґрунти на території України.

Диференціація географічної оболонки на великі ландшафтні комплекси: географічні пояси і географічні (природні) зони. Фактори, що зумовлюють та порушують зональність. Висотна поясність (на прикладі Українських Карпат).

Роль природи та її ресурсів в розвитку суспільства. Взаємодія людського суспільства і природи.

Природа Рівненської області. Завдання і зміст краєзнавства. Географічне краєзнавство. Фізико-географічна характеристика природи Рівненської області: географічне положення, геологічна будова і рельєф, корисні копалини, клімат і погода, характер сезонів, ріки і озера, ґрунти, рослинний і тваринний світ.

Населення Рівненської області. Головні галузі промисловості і сільського господарства області, їх стан та перспективи розвитку. Заходи з охорони природних ресурсів Рівненської області.

2. ЛАНДШАФТОЗНАВСТВО

“Відкриття” ландшафту й обґрунтування загальних уявлень про ландшафт. Розробка вчення про морфологію ландшафту. Становлення геохімії та геофізики ландшафту, структурно-динамічного й антропогенного ландшафтознавства. Сучасні проблеми науки. Ландшафтознавчі дослідження в зарубіжних країнах.

Основи теорії та методології ландшафтознавства. Геосистемна концепція – методологічна основа ландшафтознавства. Загальнонаукове уявлення про системи, системний підхід до пізнання світу. Становлення геосистемної концепції, її суть. Геосистема: будова, елементи, властивості. Натуральні й інтегральні (антропогенні) геосистеми, їх характерні риси. Основні організаційні рівні геосистем і чинники їх диференціації: глобальний, регіональний і локальний рівні. Системний підхід у дослідженні ландшафтів.

Ландшафтний комплекс як геосистема. Компоненти природи та їх роль у формуванні ландшафтних комплексів (ЛК). Поняття про “сильні” та “слабкі” компоненти. ЛК як результат

взаємодії геокомпонентів. Речовинні, енергетичні й інформаційні зв'язки, сутність, будова, властивості ЛК.

Ландшафт і його складові. Підходи і трактування поняття “ландшафт”. Основні морфологічні одиниці ландшафту: фація, урочище, місцевість. Специфічні одиниці ландшафту: ланка, підурочище і підмісцевість, літогенетична стрія, висотна місцевість і орокліматичний сектор.

Класифікація ландшафтів Землі. Сутність і принципи загальнонаукової класифікації ландшафтів. Основні типологічні одиниці та критерії їх виділення. Класифікаційні категорії гірських ландшафтів. Основні типи ландшафтів Землі.

3. ГЕОГРАФІЯ МАТЕРИКІВ І ОКЕАНІВ

Теоретико-методологічні засади курсу. Історія формування природи планети, будова та загальні закономірності географічної оболонки.

Теоретичні аспекти курсу «Географія материків і океанів». Історія формування природи материків та океанів. Мета і завдання курсу, предмет вивчення. Істотні і специфічні риси предмету. Алгоритм вивчення материків і океанів. Питання методології і теорії. Понятійний апарат. Планетарні і регіональні проблеми територіальної диференціації, фізико-географічного районування материків і океанів. Система таксономічних одиниць: материк, географічний пояс і фізико-географічна країна. Основні етапи історії формування природи материків і океанів. Історія заселення материків, формування сучасних ландшафтів і організація охорони природи. Проблеми взаємодії природи і суспільства.

Будова та загальні закономірності географічної оболонки Землі. Географічна оболонка: зміст поняття. Найважливіші географічні закономірності географічної оболонки. Загальний характер підстилаючої поверхні і кліматичні закономірності Землі. Основні риси будови земної поверхні. Планетарні закономірності розподілу тепла у географічній оболонці. Зональність теплового режиму і її відмінності у Північній і Південній півкулях. Атмосферний тиск і баричне поле. Циркуляція атмосфери поблизу поверхні Землі і на висотах. Планетарні закономірності розподілу атмосферних опадів і режиму зволоження.

Фізична географія Світового океану.

Світовий океан. Походження, геологічна будова та рельєф дна Світового океану. Складові частини Світового океану. Межі океанів. Океани і континенти – єдина природна система. Класифікація морів. Основні етапи формування Світового океану. Гіпотези походження материків і океанів. Загальні риси рельєфу дна Світового океану. Планетарні морфоструктури (геоструктури) дна: підводні окраїни материків (шельф, материковий схил, материкове підніжжя); перехідні зони (типи перехідних зон); ложе океану (улоговини і гірський рельєф, ложе океану, гайоти) і серединно-океанічні хребти (рифтові і флангові зони). Найважливіші геолого-геоморфологічні процеси, що формують рельєф дна Світового океану. Характеристика ендегенних процесів. Основні відомості про сейсмічність і вулканізм в Світовому океані. Короткий огляд екзогенних процесів. Каньйони в Світовому океані, основні гіпотези їх виникнення.

Клімат і води Світового океану. Головні риси клімату Світового океану. Центри дії атмосфери і пануючі вітри. Фізичні властивості морської води: сольовий склад і чинники його визначають; розподіл солоності по поверхні Світового океану і його глибинам. Термічний режим вод Світового океану. Тепловий обмін океанів і морів. Розподіл температури на поверхні і в товщі океанічних вод. Термоклін. Райони утворення туманів в Світовому океані. Льодовий режим Світового океану. Прозорість вод, оптичні процеси. Цвітіння, свічення, колір морської води. Акустичні процеси в океані. Хвилювання в Світовому океані. Вітрові хвилі і бризи. Приливи, цунами, сейші. Одиночні хвилі або солітони. Штормові центри в Світовому океані. Морські течії. Класифікація течій. Поверхневі постійні течії, проміжні, глибинні (внутрішні) і придонні. Протитечії. Теплі і холодні течії.

Органічний світ, донні відклади та корисні копалини Світового океану. Органічний світ. Екологічні області які виділяють за умовами існування живих організмів в океаносфері – літораль (область узбережжя), пелагіаль та бенталь. Біогеографічні області та географічна зональність Світового океану. Типи сучасних донних відкладів. Седиментація. Надходження осадового матеріалу. Швидкість формування морських відкладів. Будова осадового шару за даними

глибоководного буріння. Корисні копалини Світового океану. Промислова розробка корисних копалин поверхні дна Світового океану.

Фізико-географічна характеристика Тихого океану. Найважливіші особливості геологічної будови та рельєфу дна. Підводні окраїни материка. Перехідні зони, ложе океану і серединно-океанічні хребти. Донні відклади та корисні копалини. Кліматичні особливості і гідрологічний режим. Динаміка вод. Течії. Хвилевий режим. Приливи. Особливості органічного світу. Фізико-географічна зональність.

Фізико-географічна характеристика Атлантичного океану. Найважливіші особливості геологічної будови та рельєфу дна. Підводні окраїни материка. Перехідні зони, ложе океану і серединно-океанічні хребти. Донні відклади та корисні копалини. Кліматичні особливості і гідрологічний режим. Динаміка вод. Течії. Хвилевий режим. Приливи. Особливості органічного світу. Фізико-географічна зональність.

Фізико-географічна характеристика Індійського океану. Найважливіші особливості геологічної будови та рельєфу дна. Підводні окраїни материка. Перехідні зони, ложе океану і серединно-океанічні хребти. Донні відклади та корисні копалини. Кліматичні особливості і гідрологічний режим. Динаміка вод. Течії. Хвилевий режим. Приливи. Особливості органічного світу. Фізико-географічна зональність.

Фізико-географічна характеристика Північного-Льодовитого океану. Найважливіші особливості геологічної будови та рельєфу дна. Підводні окраїни материка. Перехідні зони, ложе океану і серединно-океанічні хребти. Донні відклади та корисні копалини. Кліматичні особливості і гідрологічний режим. Льодовий режим. Динаміка вод. Течії. Хвилевий режим. Приливи. Особливості органічного світу. Фізико-географічна зональність.

Фізична географія Африки та Антарктиди

Загальні риси природи материка Африка. Тектоніка, геологічна будова та рельєф материка. Особливості природи материка у зв'язку з його положенням в екваторіальних, тропічних і субтропічних широтах. Палеогеографія материка. Переважання платформного режиму, чергування плювіальних і міжплювіальних епох. Основні морфоструктури і рельєф. Широкий розвиток денудаційних плато і алювіальних рівнин в Низькій Африці і цокольних у Високій Африці. Зони рифтогенної активізації в Східній Африці. Основні родовища корисних копалин і їх зв'язок з геологічними структурами.

Клімат та внутрішні води Африки. Рослинність та ґрунтовий покрив. Кліматичні умови. Високі значення радіаційного балансу, сезонна зміна термобаричних умов в обох півкулях. Типи клімату і кліматичні ритми. Водний баланс материка. Основні річки і озера. Роль підземних вод в освоєнні пустель. Водні ресурси Африки, їх використання і охорона. Багатство і різноманітність флори і фауни. Флористичні області. Зональні типи рослинності. Центри походження культурних рослин. Переважання латеритного і пустельного процесів ґрунтоутворення. Основні типи ґрунтів. Характерні риси фауни. Причини широкого розвитку ссавців. Знахідки в ущелині Олдовей (північ Танзанії) останків стародавніх людей і їх предків. Географічні пояси і зони. Чітка вираженість поясно-зональної структури. Характеристика широтних і вертикальних зон. Фізико-географічне районування.

Загальні риси природи материка Антарктида. Загальна характеристика. Географічне положення материка і його розміри. Геологічна будова і підлідний рельєф. Східна і Західна Антарктида. Корисні копалини. Радіаційний баланс. Циркуляція атмосфери і клімат. Снігові опади, сильні вітри. Умови, потужність і типи зледеніння: фірнові басейни, вивідні і шельфові льодовики. Бюджет льоду. Вільні від льоду «оазиси». Флора і фауна, їх концентрація на побережжі. Морський промисел, його міжнародно-правове регулювання.

Фізична географія Австралії та Південної Америки

Загальні риси природи материка Австралія. Тектонічна, геологічна будова та рельєф. Географічне положення Австралії. Схожість і відмінності її ландшафтів порівняно з півднем Африки і Південною Америкою. Тектонічна будова. Стародавні поверхні вирівнювання, реліктова і сучасна кора вивітрювання. Роль неотектоніки і екзогенних процесів у формуванні рельєфу. Металогенні, нафтогазоносні і кам'яновугільні провінції. Типи морфоструктур.

Клімат та внутрішні води Австралії. Рослинність та ґрунтовий покрив. Радіаційний баланс, сезонні центри дії атмосфери, особливості циркуляції. Типи клімату. Області внутрішнього і

зовнішнього стоку; річки, особливості їх живлення. Генетичні типи озер. Артезіанські басейни і їх роль в житті людей. Вплив рельєфу, клімату і тривалої ізоляції материка на характер розповсюдження типів природної рослинності. Ендемізм флори. Основні типи ґрунтів. Ендемізм австралійської фауни, її збереження і збагачення шляхом інтродукції з інших частин світу. Переважання зональних ландшафтів в тропічних широтах. Великий вододільний хребет як зональний бар'єр. Характеристика природних зон. Фізико-географічне районування.

Загальні риси природи Океанії. Історія формування островів Океанії. Рельєф. Клімат. Внутрішні води. Особливості органічного світу. Склад Океанії: Меланезія, Полінезія і Нова Зеландія, Мікронезія. Океанічність ландшафтів, їх освоєння і антропогенна трансформація.

Загальні риси природи Південної Америки. Тектонічна, геологічна будова та рельєф. Географічне положення. Роль орографії, центрів дії атмосфери і морських течій на формування зонально-поясної структури материка. Особливості геоструктурної будови. Розвиток Південноамериканської платформи в докембрії і фанерозої. Особливості формування рухомої ділянки Патагонії. Андійський складчасто-блоковий орогенний пояс. Роль вулканізму, неотектоніки і плейстоценового зледеніння в розвитку рельєфу. Типи морфоструктур. Мінеральні ресурси. Рудні копалини платформенного Сходу і складчасто-блокового Андійського Заходу. Нафтогазоносні пояси крайових і міжгірських прогинів.

Клімат та внутрішні води Південної Америки. Рослинність та ґрунтовий покрив. Кліматоутворюючі чинники, оцінка їх ролі. Радіаційний баланс. Циркуляція повітряних мас по сезонах. Закономірності в розподілі річних опадів. Типи клімату. Агрокліматичні ресурси. Внутрішні води. Основні чинники формування стоку. Типи водного режиму річок. Характеристика Амазонки і Парани. Генетичні типи озер і їх розповсюдження. Водні ресурси. Водозабезпеченість і водогосподарський баланс. Гідроенергетичне використання річок. Історія палеогеографічного розвитку. Неотропічна і Голантарктична рослинність, її розвиток і пов'язані з ними типи ґрунтів. Зоогеографічні області і особливості тваринного світу. Ендемізм. Фізико-географічне районування.

Фізична географія материків Північної Америки та Євразії

Загальні риси природи Північної Америки. Тектонічна, геологічна будова та рельєф. Географічне положення і основні риси природи. Вплив орографії суші і океанічних течій на формування поясно-секторно-зональної структури ландшафтів. Геологічна історія формування території. Роль неотектонічних рухів, плейстоценового зледеніння і екзогенних процесів у формуванні рельєфу. Основні родовища корисних копалини, їх зв'язок з геоструктурами.

Клімат та внутрішні води Північної Америки. Рослинність та ґрунтовий покрив. Клімат як ландшафтоутворюючий чинник. Вплив океанів на клімат. Поєднання тепла і зволоження в різних частинах материка. Хвилі холоду. Дія клімату на просторове положення і конфігурацію географічних зон. Сучасне забруднення повітря. Кислотні дощі і загибель лісів Канади і США. Чинники формування стоку і особливості гідромережі. Водний баланс. Типи режиму річок. Зарегульованість річкового стоку. Найбільші озера. Підземні води. Проблеми використання водних ресурсів і охорона вод. Центри походження флори і формування сучасної рослинності. Просторові закономірності розміщення основних типів ґрунтів, рослинних формацій і фауністичних угруповань. Фізико-географічне районування.

Загальний огляд природи Євразії. Основні етапи розвитку природи і рельєфу Євразії. Рельєф і корисні копалини. Географічне положення, площа, конфігурація Євразії. Географічне положення Євразії: розташування, розміри, площа, крайні точки, амплітуди температур і висот, берегова лінія. Межі Євразії як геологічної структури; ділення на Європу і Азію; структурний поділ між ними. Загальні особливості природи Євразії у зв'язку з географічним положенням. Основні етапи формування Євразії і розвиток її природи. Тектонічні цикли в докайнозойський час і їх вплив на формування материка з позиції теорії тектоніки плит. Роль альпійського орогенезу у формуванні структур і рельєфу в межах Альпійсько-гімалайського і Тихоокеанського орогенних поясів. Реконструкція рельєфу стародавніх і молодих платформ. Особливості розвитку органічного світу в різних частинах Євразії. Палеогеографія четвертинного періоду. Роль неотектонічних рухів у формуванні сучасного рельєфу і контурів материка. Вулканізм. Материкове зледеніння. Перигляціальні області, формування холодного лесу, епохи пльовіалів. Зледеніння гірських країн. Післяльодовикові коливання клімату. Формування сучасного органічного світу. Основні риси

орографії і гіпсометрії Євразії. Морфоструктура: віддзеркалення в морфології рельєфу геологічних структур. Типи рівнин і епіплатформних гір в межах стародавніх і молодих платформ, рівнин і гір мезозойських і кайнозойських споруд. Основні типи морфоскульптури. Роль неотектоніки в омолодженні і відродженні рельєфу. Геоморфологічні області Євразії. Цокольні, пласти рівнини і гори стародавніх платформ з переважанням льодовикової морфоскульптури – Скандинавський півострів, з переважанням флювіальної морфоскульптури – півострів Індостан, аридно-денудаційної – Аравійський півострів. Рівнини ступінчасто-пластові і акумулятивні, відроджені і омолоджені, середньовисотні і низькі гори глиб, складки з флювіальною морфоскульптурою епіпалеозойської платформи Центральної Європи. Денудаційні рівнини, відроджені високі і середні гори, складки на різновікових структурах, охоплені інтенсивними новітніми підняттями, з розповсюдженням льодовиків у високогір'ях і аридно-денудаційної морфоскульптури в Центральній Азії, флювіальної – в Східній Азії. Складчасті складчасті гори, акумулятивні рівнини і плато краєвих і міжгірських прогинів Середземноморського орогенного поясу. Вулканічні гори і гірські споруди і рівнини острівних дуг Тихоокеанського поясу.

Загальні закономірності клімату Євразії. Внутрішні води. Фізико - географічні умови формування клімату Євразії. Кліматоутворюючі чинники Євразії: сонячна радіація, радіаційний баланс - їх розподіл по території. Особливості циркуляції атмосфери в Західній Європі, Східній і Південній Азії. Місцеві вітри Середземномор'я. Розподіл тиску, повітряних течій, температур і опадів по сезонах року. Умови зволоження. Розподіл по території атмосферних опадів і випаровуваності. Їх співвідношення - дефіцит або надлишок водних ресурсів. Сезонність випадання опадів і пов'язана з нею сезонність в зволоженні території. Кліматичне районування. Арктичний і субарктичний пояси. Помірний кліматичний пояс – зміна клімату з півночі на південь (бореальна і суббореальна частини помірного поясу) в Західній Європі і від океанів вглиб континенту. Кліматичні області і підобласті. Субтропічний пояс, відмінності в його межах. Особливості кліматоутворення в тропічному, субекваторіальному і екваторіальному поясах. Агрокліматичні ресурси зарубіжної Євразії. Характеристика мережі гідрографії Євразії. Закономірності розподілу поверхневих вод і особливості стоку Євразії. Найбільші річки Євразії (Дунай, Рейн, Рона, Янцзи, Хуанхе, Меконг, Ганг, Брахмапутра, Інд, Тигр і Євфрат), їх водний режим і господарське значення. Основні типи живлення річок. Озера, їх розміщення і генезис улоговин. Типи водного балансу Євразії. Забруднення внутрішніх вод і їх охорона. Роль підземних вод у водопостачанні населення аридних територій Азії. Сучасне зледеніння Євразії. Закономірності розподілу снігової межі, площі зледеніння і типи льодовиків.

Характеристика природних ресурсів Євразії (грунти, рослинний і тваринний світ) Регіональний огляд сучасних (природних і природно-антропогенних) ландшафтів материків і природи океану. Закономірності розподілу ґрунтово-рослинного покриву по території у зв'язку з кліматом, рельєфом і палеогеографічними особливостями. Зональність і провінційність природи в межах Євразії, її особливості в приатлантичному, притихоокеанському і внутрішньо-континентальному секторах материка. Природні зони Євразії. Тундри і лісотундри. Хвойні, мішані і широколистяні ліси помірного поясу, зміна їх флористичного складу і типів ґрунтів із заходу на схід; лісостеги і стеги Європи і Азії і властиві ним ґрунти; напівпустелі і пустелі в помірному, субтропічному і тропічному поясах. Типи вічнозелених лісів субтропічного поясу Південної Європи, Західної і Східної Азії, саван і лісів Південної Азії і відповідні ним типи ґрунтів. Зональні типи ландшафтів. Антропогенні ландшафти Євразії. Висотна поясність. Тваринний світ. Відмінності у складі фауни Голарктичної, Індо-Малайської і Ефіопської областей Євразії і найбільш поширені її представники. Розміщення диких і домашніх тварин залежно від природних умов різних частин зарубіжної Євразії. Лісові і земельні ресурси. Фізико-географічне районування.

4. ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Фізико-географічне положення України

Географічне положення, територія, кордони України, геополітичні проблеми. Загальна характеристика фізико-географічного положення України. Конфігурація території. Кордони. Геополітичні проблеми.

Дослідження природних умов і природних ресурсів України. Вивчення природних умов і природних ресурсів України від античності до наших часів. Походження назви „Україна”. Роботи видатних дослідників природи України. Географічні дослідження радянського періоду, їх зв'язок з практичними завданнями розвитку народного господарства. Атласи і монографії післявоєнного періоду.

Загальний аналіз природних умов і природних ресурсів України

Геологічна будова. Основні етапи геологічної історії. Мінерально - сировинні ресурси. Тектонічна будова України. Геологічна будова. Сучасні уявлення про глибинну будову території. Особливості будови головних геоструктурних регіонів України. Основні етапи дочетвертинної геологічної історії. Палеогеографія антропогену. Мінерально-сировинні ресурси України. Корисні копалини та їхній зв'язок з тектонічною будовою.

Орографія. Земна поверхня як основа, на якій відбуваються основні фізико-географічні процеси. Основні риси орографії території України. Вплив господарської діяльності людини на рельєф.

Геоморфологічна будова України. Особливості розвитку основних генетичних типів і форм рельєфу на території України. Геоморфологічне районування України, його наукове й практичне значення.

Загальна характеристика клімату України. Формування клімату України під впливом основних кліматоутворюючих факторів (сонячної радіації, атмосферної циркуляції, характеру підстильної поверхні). Загальні риси клімату. Характеристика основних кліматичних величин: температури і вологості повітря, атмосферних опадів, вітру. Оцінка окремих небезпечних явищ погоди. Вплив абсолютної висоти на розподіл кліматичних величин.

Кліматичні сезони. Коливання і зміна клімату. Кліматичне районування України. Загальна характеристика погодно-кліматичних процесів у різні сезони року. Розподіл деяких сезонних небезпечних явищ погоди: ожеледиці і хуртовин, туманів, гроз і граду, суховіїв і пилових бур. Коливання і зміна клімату у зв'язку з загальною еволюцією системи Земля - Місяць. Епохи зледенінь. Періоди кліматичного оптимуму. Історичні докази зміни клімату (географічні відкриття вікінгів ті ін.). Малий льодовиковий період. Сучасне потепління, його розвиток в Україні. Антропогенні зміни клімату. Загальне і спеціальне кліматичне районування. Генетичний характер класифікації кліматів Б.П. Алісова, її переваги над іншими. Кліматичне та агрокліматичне районування території.

Чорне і Азовське моря. Загальні особливості природи Чорного і Азовського морів як внутрішньоматерикових морів. Основні етапи розвитку їх басейнів, гідрологічний і гідрохімічний режим. Флора і фауна. Природні ресурси морів, проблеми їх раціонального використання.

Річки України. Загальна характеристика річкової мережі України. Джерела живлення річок. Розподіл середньорічного стоку на території України. Гідрологічний режим річок України. Каламутність і мінералізація річкової води. Коротка характеристика головних річок України. Канали.

Озера, болота і підземні води. Загальна характеристика озер України. Генетичні типи озер. Болота і перезволожені території. Загальна характеристика заболоченості України. Типи боліт і основні закономірності їх поширення. Підземні води України. Гідрогеологічні регіони України.

Грунтово-рослинний покрив і тваринний світ України. Основні закономірності диференціації ґрунтово-рослинного покриву на території України. Основні генетичні типи ґрунтово -рослинного покриву. Внутрішньозональна різноманітність ґрунтів і рослинності в залежності від геолого-геоморфологічних умов. Господарська оцінка ґрунтово -рослинного покриву та його зміна під впливом господарської діяльності людини. Культурна рослинність. Агроґрунтове і геоботанічне районування України. Загальна характеристика тваринного світу у зв'язку з різноманітністю ландшафтів та історичними зв'язками України з сусідніми зоогеографічними областями. Зміна тваринного світу під впливом господарської діяльності людини. Основні закономірності сучасного поширення тварин.

Несприятливі фізико-географічні процеси і шляхи боротьби з ними. Основні джерела та фактори розвитку фізико -географічних процесів. Причини і попередження розвитку посушливих явищ, дефляції, ерозії, заболочення ґрунтів, зсувів і обвалів, селів, снігових лавин тощо.

Регіональний аналіз природних умов України

Ландшафти і фізико-географічне районування України. Принципи та схема фізико-географічного районування України

Класифікація ландшафтів України. Аналіз ландшафтної карти. Зміна ландшафтів України за історичний період. Класифікація антропогенних ландшафтів. Прогноз розвитку ландшафтів і їх зміни під впливом господарської діяльності. Теоретичне й практичне значення фізико-географічного районування. Ландшафтно-генетичний принцип фізико-географічного районування. Взаємодія ландшафтоутворюючих факторів. Основні ландшафтоутворюючі процеси, їх прояв. Система таксономічних одиниць фізико-географічного районування.

Зона мішаних хвойно-широколистих лісів України. Фізико-географічна характеристика зони мішаних хвойно-широколистих лісів України. Межі та їх обґрунтування. Географічне положення й найхарактерніші зональні фізико-географічні особливості зони. Походження ландшафтів Поліської низовини. Геолого-геоморфологічна основа сучасних ландшафтів. Клімат. Поверхневі та підземні води. Ґрунти. Рослинний і тваринний світ. Зональні типи і підтипи ландшафтів. Особливості сучасних фізико-географічних процесів. Природні ресурси та їх використання. Внутрішні відмінності зонально-провінційних умов у зв'язку з різноманітністю ландшафтної структури. Фізико-географічні області. Переважаючі види ландшафтів та місцевостей, характеристика їхньої внутрішньої структури. Порівняння ландшафтної структури та видів господарського освоєння фізико-географічних областей і районів. Зміна природних умов за історичний період. Прогноз розвитку природних і перетворених ландшафтів.

Зона широколистих лісів України. Фізико-географічна характеристика зони широколистих лісів України. Межі та їх обґрунтування. Географічне положення й найхарактерніші зональні фізико-географічні особливості зони. Геолого-геоморфологічна основа сучасних ландшафтів. Клімат. Поверхневі та підземні води. Ґрунти. Рослинний і тваринний світ. Зональні типи і підтипи ландшафтів. Особливості сучасних фізико-географічних процесів. Природні ресурси та їх використання. Фізико-географічні області. Переважаючі види ландшафтів та місцевостей, характеристика їх внутрішньої структури.

Лісостепова зона України. Фізико-географічна характеристика Лісостепу України. Межі та їх обґрунтування. Географічне положення й найхарактерніші зональні риси природи. Геолого-геоморфологічна основа сучасних ландшафтів. Відмінні риси кліматичних, гідрологічних і гідрогеологічних умов лісостепової зони України. Зональні особливості ґрунтово-рослинного покриву. Поєднання чорноземного типу ґрунтоутворення з опідзолюванням. Поширення лісів і степів, їх взаємовідношення. Ландшафтні типи рослинності. Тваринний світ. Типи та підтипи ландшафтів. Сучасні фізико-географічні процеси. Водні натуральні та антропогенні комплекси. Перетворені, природоохоронні та заповідні ландшафти. Сучасні зміни та прогноз розвитку природних умов. Внутрішні зональні відмінності ландшафтної структури, фізико-географічне районування лісостепової зони України.

Степова зона України. Фізико-географічна характеристика степової зони України. Межі та їх обґрунтування. Географічне положення й найхарактерніші зональні риси природи. Геолого-геоморфологічна основа сучасних ландшафтів. Відмінні риси кліматичних, гідрологічних і гідрогеологічних умов степової зони України. Зональні особливості ґрунтово-рослинного покриву. Ландшафтні типи рослинності. Тваринний світ. Типи та підтипи ландшафтів. Сучасні фізико-географічні процеси. Водні натуральні та антропогенні комплекси. Перетворені, природоохоронні та заповідні ландшафти. Сучасні зміни та прогноз розвитку природних умов.

Внутрішні відмінності зонально-провінційних умов степової зони. Підзональні відмінності ландшафтної структури і фізико-географічне районування степової зони України. Поділ степової зони на підзони, провінції, фізико-географічні області.

Карпатсько-Український гірсько-лісовий край. Загальна характеристика Українських Карпат. Внутрішні відмінності природних умов Українських Карпат. Українські Карпати як частина Карпатської гірської країни. Обґрунтування меж. Загальні риси природних умов. Класифікація ландшафтів. Особливості сучасних фізико-географічних процесів. Природні ресурси і основні заходи щодо їх раціонального використання. Поділ Українських Карпат на фізико-географічні області. Переважаючі види ландшафтів і місцевостей. Господарське освоєння різних фізико-географічних областей. Прогноз розвитку натуральних і перетворених ландшафтів.

Кримський гірсько-лісовий край. Загальна характеристика, внутрішні відмінності природних

умов Гірського Криму. Межі та їх обґрунтування. Загальні риси природних умов. Геолого-геоморфологічна основа сучасних ландшафтів. Особливості кліматичних, гідрологічних і гідрогеологічних умов. Закономірності диференціації ґрунтово-рослинного покриву, поширення тварин. Класифікація ландшафтів. Натуральні та антропогенні ландшафти. Внутрішні відмінності природних умов. Поділ краю на фізико-географічні області. Основні види господарського використання природних ресурсів, їх охорона і відтворення. Рекреаційні ресурси.

Природоохоронні території України. Поняття про природоохоронні території. Заповідники і природні національні парки України.

Регіональний аналіз геоекологічних проблем України. Зміна основних компонентів природи під впливом діяльності людини. Геоекологічна ситуація в Україні. Геосистемний моніторинг навколишнього природного середовища в Україні. Конструктивно-географічні засади регіонального природокористування.

5. ЕКОНОМІЧНА І СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Економіко- і політико-географічне положення України. Економіко-географічне положення і його господарська оцінка. Сучасний адміністративний поділ. Геополітичні аспекти взаємодії з іншими державами.

Населення і трудові ресурси. Територіальні відмінності і чинники розміщення та густота населення. Природні і екологічні умови життя населення та їхній вплив на основні показники його розміщення. Природний рух населення. Вікова і статева структура. Погіршення демографічної ситуації та шляхи розв'язання цієї проблеми. Типи міських поселень. Функції міст і міські агломерації. Сільське розселення та його територіальні відмінності. Демографічні проблеми сільського населення України, шляхи їх вирішення. Трудові ресурси України, їх структура, динаміка та територіальний розподіл. Національний склад. Українська діаспора.

Господарський комплекс України. Поняття про господарство і національний господарський комплекс. Формування господарського комплексу України та його структура. Особливості галузевої і територіальної структури. Сучасні проблеми розвитку та територіальні організації.

Промисловість України. Загальна характеристика і розміщення промисловості. Галузева структура, спеціалізація і основні міжгалузеві комплекси. Сучасні проблеми і перспективи розвитку та розміщення промисловості.

Паливно-енергетичний комплекс. Структура комплексу, особливості розміщення. Вугільна промисловість. Райони добування і використання вугілля. Проблеми і перспективи подальшого розвитку. Нафтова і газова промисловість. Основні райони нафто- і газо-видобутку. Перспективи розвитку нафтової та газової промисловості. Електроенергетика, її структура, розвиток і розміщення основних типів електростанцій. Паливно-енергетичний баланс України. Екологічні проблеми розвитку паливно-енергетичного комплексу.

Металургійний комплекс. Структура, особливості і фактори територіального розміщення. Чорна металургія, кольорова металургія. Економіко-географічна оцінка сировинної бази, основні фактори розміщення. Проблеми і перспективи розвитку металургійного комплексу.

Машинобудівний комплекс. Галузева структура, основні структурні зміни, особливості територіальної структури. Принципи та фактори розміщення провідних галузей. Основні райони, вузли та центри. Проблеми та перспективи подальшого розвитку.

Хімічний комплекс. Значення, місце і роль комплексу. Сировинна база. Галузева структура хімічної промисловості. Географія окремих галузей хімічної промисловості. Проблеми і перспективи розвитку.

Лісопромисловий комплекс. Структура і значення. Лісове господарство (лісозаготівельна промисловість). Деревообробна промисловість. Целюлозно-паперова промисловість. Лісохімічна і гідролізна промисловість. Проблеми і перспективи розвитку лісопромислового комплексу.

Будівельний комплекс. Географія, галузева та територіальна структура. Чинники розвитку і розміщення. Сировинний комплекс.

Агропромисловий комплекс України. Агропромисловий комплекс України: структура, типи. Характеристика основних сфер АПК.

Транспортний комплекс України. Основні види транспорту, транспортні коридори і транспортні вузли.

Зовнішньоекономічні зв'язки. Зовнішні зв'язки, їх види. Економічні зв'язки, їх види.

Раціональне використання природних умов і природних ресурсів та їх охорона. Вплив господарської діяльності на природні умови і природні ресурси. Геоекоситуація в Україні. Види впливу на довкілля. Раціональне використання та охорона природних умов і природних ресурсів.

6. ГЕОГРАФІЯ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Світове господарство як складова глобальної соціально-економічної системи

Світове господарство та його структура. Поняття світового господарства. Галузева, функціональна і територіальна структура світового господарства. Закони, закономірності і принципи розвитку та розміщення світового господарства. Система національних рахунків. Стадії економічного розвитку. Міжнародний географічний поділ праці.

Розвиток світового господарства в умовах глобалізації. Сутність глобалізації. Рівні глобалізації. Фактори розміщення господарства в умовах глобалізації. Транснаціональні корпорації. Розвиток міжнародних економічних відносин. Регіональні інтеграційні утворення.

Типологія країн за рівнем соціально-економічного розвитку. Основні методологічні підходи до визначення типів країн за рівнем розвитку. Розвинуті країни: найрозвинутіші країни; високорозвинені країни; середньорозвинені країни. Країни, що розвиваються: з високим і середнім доходом; з доходом нижче середнього; з низьким доходом; з дуже низьким доходом; найменш розвинені.

Галузева і територіальна структура світового господарства

Природно-ресурсний потенціал світового господарства. Природно-ресурсний потенціал (ПРП) як фактор виробництва. Мінерально-ресурсний потенціал. Земельно-ресурсний потенціал. Водно-ресурсний потенціал. Рослинний ПРП. Рекреаційний потенціал. Ресурси Світового океану.

Промисловість світу. Основні зрушення у структурі світової промисловості. Тенденції розвитку та розміщення галузей промисловості: паливної, електроенергетики, чорної і кольорової металургії, машинобудування, хімічної, лісової, будівельних матеріалів, легкої, харчової.

Сільське господарство світу. Сільськогосподарське виробництво в системі світового господарства. Структура світового сільськогосподарського виробництва. Форми сільськогосподарського використання земель. Географія рослинництва світу. Географія тваринництва світу.

Інфраструктура світового господарства. Інфраструктура в системі світового господарства. Транспортна система світу. Залізничний, автомобільний, авіаційний, морський, трубопровідний транспорт світу. Світова система зв'язку. Соціальна інфраструктура.

7. РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА І СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ СВІТУ

Європа. Сучасна політична карта. Загальні риси та суттєві відмінності розвинутих країн Північної, Західної та Південної Європи. Перебудова економіки колишніх соціалістичних країн Центральної Європи. Економічна ситуація в європейських країнах СНД. Європейська частина Росії.

Європейський Союз – один з основних полюсів розвитку в сучасному світі. Проблема розширення ЄС. Науково-технічний і виробничий потенціал. Структура господарства країн ЄС. Енергетика. Обробна промисловість. Високотехнологічні виробництва. Сільське господарство. Аграрна політика ЄС. Транспорт. Зв'язок і телекомунікації. Нематеріальна діяльність. Зовнішні зв'язки. Міжнародні послуги. Туризм. Природна і культурна спадщина. Внутрішні відмінності. Міста. Економіко-географічна характеристика країн ЄС (ФРН, Франція, Великобританія, Італія).

Азія, її субрегіони. Південно-Західна Азія як вузол міжнародних протиріч та внутрішніх суперечностей. Південна Азія та місце в ній Індії. Експерто-орієнтований характер господарства країн Південно-Східної Азії та їх місце в міжнародному географічному поділі праці. Східна Азія, провідна роль Японії в субрегіоні. Нові індустріальні країни. Реформування економіки Китаю; Азіатська частина Росії, її регіони та основні проблеми. Казахстан і країни Центральної Азії: проблеми розвитку господарства, етнічних, екологічних та зовнішніх економічних зв'язків.

Африка. Місце Північної та Південної Африки в господарстві континенту. Відсталість інших

субрегіонів Африки. Проблеми розвитку економіки, транспортної мережі, забезпечення продовольством. Сповільненість формування націй.

Америка. Північна Америка. Сполучені Штати Америки та їх місце в світовому господарстві і політиці. Особливості економіки Канади.

Центральна і Південна Америка. Склад та особливості політичної карти. Проблеми субрегіону. Колоніальні володіння. Розвиток країн на сучасному етапі. Нові індустріальні країни в Південній Америці.

Австралія і Океанія. Економіко-географічна характеристика Австралії. Незалежні країни і колонії в Океанії.

8. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ

Методика викладання географії: предмет, об'єкт, методи, основні проблеми. Її місце і зв'язок з іншими науками. Основні етапи розвитку географії і методики її викладання в Україні та зарубіжній школі.

Структура, зміст та основні завдання шкільних курсів географії. Міжпредметні та внутрішньопредметні зв'язки в шкільній географії. Методи і засоби навчання географії. Система засобів навчання. Технічні засоби навчання та інноваційні технології.

Кабінет географії, його обладнання та наукова організація праці. Географічний майданчик. Підручник географії. Сучасні вимоги до підручників, їх аналіз. Прийоми роботи.

Форми організації навчально-виховного процесу з географії. Планування навчально-виховної роботи учителя географії. Навчальні екскурсії з географії. Факультативні заняття. Географічні гуртки, тематичні вечори, екскурсії, виставки та ін.

Навчально-виховний процес з географії: методи, прийоми, засоби формування знань про причинно-наслідкові зв'язки, фізико- та економіко-географічні поняття. Формування географічних уявлень та їх роль у розкритті загальних понять. Система практичних робіт з фізичної та економічної географії, їх роль в шкільній географії.

Система роботи з екологічного навчання та виховання учнів у курсах фізичної географії.

Процес формування економіко-географічних знань. Система економіко-географічних знань, умінь і навичок. їх зміст і структура. Основна мета шкільної економіко-географічної освіти, її навчально-виховне значення.

Навчальні посібники, ТЗН з питань економічної географії, їх зміст та методичні особливості використання у навчально-виховному процесі.

Методичний аналіз підручників з економічної географії.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ВСТУПНИКІВ

Рівень професійної компетентності вступників оцінюється за шкалою «склав» - «не склав».

Виділені такі рівні компетентності.

I рівень – початковий. Вступник не опанував зміст програми вступного іспиту, теоретичні знання з географії елементарні, фрагментарні. У відповідях на практичні та творчі завдання вступник не виявляє самостійності, демонструє невміння аналізувати географічні процеси. Відсутнє знання та володіння термінологією і географічною номенклатурою.

II рівень – середній. Вступник володіє певною сукупністю теоретичних знань, практичних умінь, навичок, здатний виконувати завдання за зразком, володіє елементарними вміннями здійснювати пошукову, евристичну діяльність, самостійно здобувати нові знання.

III рівень – достатній. Вступник знає істотні ознаки понять, явищ, закономірностей, зв'язків між ними, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, абстрагуванням, узагальненням тощо), вміє робити висновки, виправляти допущені помилки. Відповідь повна, правильна, логічна, обґрунтована, хоча у ній і бракує висловлення власних суджень.

IV рівень – високий. Передбачає глибокі знання з географії, вміння застосовувати знання творчо, здійснювати зворотній зв'язок у своїй роботі, самостійно оцінювати різноманітні географічні ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особисту позицію. Відповідь вступника свідчить про його уміння адекватно оцінити власні здібності, можливості, рівень знань, психологічні особливості; вибрати найефективніший варіант поведінки в тій чи іншій ситуації; регулювати власні емоційні стани, долати критичні педагогічні ситуації тощо.

**Таблиця відповідності
рівнів компетентності значенням шкали оцінювання
відповідей вступників під час
додаткового випробування**

Рівень компетентності	Шкала оцінювання
Початковий відповіді вступника невірні, фрагментарні, демонструють нерозуміння програмного матеріалу в цілому	Не склав
Середній відповіді вступника визначаються розумінням окремих аспектів питань програмного матеріалу, але характеризується поверховістю та фрагментарністю, при цьому допускаються окремі неточності у висловленні думки	Склав
Достатній відповіді вступника визначаються правильним і глибоким розумінням суті питання програмного матеріалу, але при цьому допускаються окремі неточності непринципового характеру	
Високий відповіді вступника визначаються глибоким розумінням суті питання програмного матеріалу	

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України / А.М. Алексюк. –К.: Либідь, 1998.
2. Багров М. В. Землезнаство / М. В. Багров, В. О. Боков, І. Г. Черванев. – К.: Либідь, 2000. – 464 с.
3. Безруков Ю. Ф. Физическая география материков и океанов. Евразия : Учебное пособие / Безруков Ю. Ф. – Симферополь: Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского, 2000. – Т. 1. – 72 с.
4. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навч. посібник. – К.: „Академія”, 2007.
5. Безуглий В. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу / Безуглий В. В., Козинець С. В. – К.: Академія, 2003. – 687с.
6. Блій Г. Д. Географія: світи, регіони, концепти / Блій Г. Д, Муллер П., Шаблій О. / Пер. з англ. – К.: Либідь, 2004. – 740 с.
7. Божок А. П. Картографія: підручник /А.П. Божок, А.М. Молочко, В.І. Остроух. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2008. – 271 с.
8. Власова Т.В. Физическая география материков / Т.В. Власова. – М.: Просвещение, 1986.
9. Власова Т. В. Физическая география материков и океанов / Власова Т. В., Аршинова М. А., Ковалева Т. А. - [4-е изд.]. – М.: Академия, 2009. – 640 с.
10. Волошин І. І. Географія Світового океану : навч. посіб. для вчителів / І. І. Волошин, В. Г. Чирка. –К. : Перун, 1996. – 224 с.
11. Галузьяк В.М. Педагогіка / В.М. Галузьяк, М.І. Сметанський, І. Шахов. – Вінниця: Віноблдрук, 2001.
12. Географічна енциклопедія України / Відп. ред. О.М. Маринич. – у 3-х т. – К.: Українська енциклопедія. – Т. 1 (А-Ж). – 1989. – 416 с.; Т. 2 (З-О). – 1990. – 480 с.; Т. 3 (П-Я). – 1993. – 480 с.
13. Географія материків і океанів : курс лекцій / уклад. О. Д. Лаврик. – Умань: ФОП Жовтий О. О., 2014. – 154 с.
14. Геренчук К.И. Общее землеведение / Геренчук К.И., Боков В.А., Черванев И.Г. – Москва: Высшая школа, 1984. -255с.
15. Герасимчук В.М. Методика викладання географії Української РСР / В.М. Герасимчук, В.П. Замковий. – К.: Рад. шк., 1989.
16. Голиков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до економічної і соціальної географії: підручник. – К.: Либідь, 1996.
17. Гродзинський М. Д. Ландшафтознавство: навч. посіб. / М. Д. Гродзинський, О. В. Савицька; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Київ. ун-т, 2008. – 319 с.
18. Гудзевич А. В. Регіональна фізична географія (Європа та Азія) : навч. посіб. для студ. вузів / А.В. Гудзевич. – Вінниця : Віндрук, 2005. –464 с.
19. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). – К.: Райдуга, 1994.
20. Економічна і соціальнагеографія країн світу / За ред. С. П. Кузика. – Львів: Світ, 2005. – 672 с.
21. Ерамов Р. А. Практикум по физической географии материков : [учеб. пособие для пед. ин-тов] / Ерамов Р. А. – М. : Просвещение, 1987. – 107 с.
22. Забродская М. П. Практикум по физической географии материков / Забродская М. П., Усик Л. Е., Чикишев А. Г. – М. : Просвещение, 1989. – 142 с.
23. Закон України «Про вищу освіту» // Освіта. – 2002. – 20-27 лютого.
24. Залогин Б. С. Мировой океан / Б. С. Залогин, К. С. Кузьминская. – М.: Академия, 2001. – 330 с.
25. Заставний Ф.Д. Географія України / Ф.Д. Заставний. – Львів: Світ, 1994.
26. Книш М. М. Економічна і соціальна географія країн, що розвиваються. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – 264 с.
27. Книш М. М. Бразилія: Суспільно-географічна характеристика. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 150 с.

28. Ковалишин Д. І. Практикум з фізичної географії материків і океанів (для студентів географічних спеціальностей вузів) / Ковалишин Д. І. – Тернопіль: Підручники і посібники, 1999. – 88с.
29. Козинська І.П. На допомогу молодому вчителю географії / І.П. Козинська, О.І. Ситник, М.С. Кугай, О.В. Тімець. – К.: Інтерлінк, 2004. – 196 с.
30. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти. – К: Райдуга, 1994. – 14 с.
31. Концепція національного виховання // Рідна школа. – 1995. – № 6. –С. 18-25.
32. Концепція педагогічної освіти України. – К: Либідь, 1991. – 12с.
33. Коротун І.М. Основи загального землезнавства: Навч. посібник. – Рівне: РДТУ, 1999. – 310 с.
34. Костів Л. Я. Фізична географія материків і океанів. Африка : навч.-метод. посібник / Л. Я. Костів. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 184 с.
35. Кузик С. П. Економічна і соціальна географія Америки / Кузик С. П., Книш М. М. – Львів: Вид. центр Львів. ун-ту ім. Івана Франка, 1999. – 300 с.
36. Лабораторні роботи з курсу «Фізична географія материків і океанів» і рекомендації до виконання самостійної та індивідуальної роботи студентів / [уклад. Вішнікіна Л. П.]. – Полтава, 2010. – 74 с.
37. Лаврук М. М. Методика навчання географії: практична і самостійна робота студентів: навч.-метод. пос. – Львів, 2015. – 136 с.
38. Лико Д. В. Краєзнавство: Фізична географія Рівненської області. Навчально-методичний посібник для студентів педагогічних факультетів напряму підготовки 6.010102: початкова освіта / Д. В. Лико, В. О. Мартинюк, Р. І. Савчук, Т. К. Сокол. – Рівне: Редакційно-видавничий відділ Рівненського державного гуманітарного університету, 2013. – 64 с.
39. Лико Д. В. Загальне землезнавство: завдання із самостійної роботи. Навчально-методичний посібник / Д. В. Лико, В. О. Мартинюк, Р. І. Савчук, Т. К. Сокол. – Рівне: Редакційно-видавничий відділ Рівненського державного гуманітарного університету, 2013. – 108 с.
40. Ляшенко Д.О. Картографія з основами топографії: навч. посібник. – К.: Наукова думка, 2008. – 184 с.
41. Макаренко А.С. Твори в 7-ми т. / А.С. Макаренко. – М.: Просвещение, 1958.
42. Маринич О. М. Фізична географія України: Підручник / Маринич О. М., Шищенко П. Г. – К.: Знання, 2005. – 480с.
43. Медина В.С. Основи загального землезнавства / В.С. Медина. – К.: Вища шк., 1974.
44. Мешко Г. Вступ до педагогічної професії: Лекції і практичні заняття. Навч.-метод. Посібник / Г. Мешко. – Тернопіль: ТДПУ, 2003. – 100 с.
45. Мильков Ф. Н. Общее землеведение. – М.: Высш. шк., 1990. – 335 с.
46. Міхелі С.В. Основи ландшафтознавства: курс лекцій. – Київ-Камянець-Подільський: Абетка-НОВА, 2002. – 184 с.
47. Мороз О.Г. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація: Навч. пос. / О.Г. Мороз, В.О. Сластьонін, Н.І. Філіненко. – К., 1997. – 168 с.
48. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – К: «Шкільний світ», 2001. – 18 с.
49. Немець Л.М., Заволока Ю.Ю. Економічна і соціальна географія України. Навчально-методичний комплекс. – Харків, 2009. – 72с.
50. Олійник Я.Б. Загальне землезнавство: Навч. посіб. / Олійник Я.Б., Федорищак Р.П., Шищенко П.Г. – К.: Знання-Прес, 2003. — 247 с.
51. Паламарчук М.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії / Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. – К., 1998.
52. Панасенко Б.Д. Фізична географія материків та океанів: Навч. посібник Частина II. Євразія. – Вінниця: «ГПАНІС», 2005. – 510 с.
53. Пестушко В.Ю. Географія материків і океанів / В.Ю. Пестушко, Г.Є. Уварова. – Харків: Веста, 2004 – 224 с.
54. Половина І. П. Фізична географія Європи: навч. посіб. / Половина І. П. – К. : АртЕК, 1998. – 272 с.
55. Притула Т. Ю. Физическая география материков и океанов : учебное пособие для вузов /

- Притула Т. Ю., Еремина В. А., Спрялин А.Н. – М.: Владос, 2004. – 688 с.
56. Ратушняк Г. С. Топографія з основами картографії. – К.: Центр навч. літ., 2003. – 208 с.
 57. Савчук Р.І. Загальне землезнавство. – Рівне: Ліста, 1998. – 260 с.
 58. Самойленко В. М. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. – К.: Ніка-Центр, 2013. – CD (40 Мб), ISBN 978-966-521-619-3. – 570 с.
 59. Самойленко В. М. Навчання географії: Понятійно-термінологічний словник (з грифом МОН України, електронна версія) / В.М. Самойленко, Я.Б. Олійник, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. – К.: Ніка-Центр, 2015. – 352 с.
 60. Самойленко В. М. Викладання дидактики географії : Навчальний посібник / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. – К.: ДП "Прінт Сервіс", 2016. – 240 с.
 61. Ситник О.І. Організація навчально-дослідної роботи з географії на метеорологічному майданчику / О.І. Ситник, Н.І. Швень, О.В. Тімець. – Умань: Видавець «Сочінський», 2010. – 160 с.
 62. Совгіра С.В. Краєзнавчий підхід до екологічного виховання / С.В. Совгіра. – Київ: ТОВ «Міжн-на фінансова агенція», 1998. – 318с.
 63. Соціально-економічна географія України: Навч. посібник / За ред. проф. Шаблія О.І. - Львів: Світ, 1994.
 64. Стадник О. Г. Відкриття й дослідження материків Землі / Стадник О. Г. – Харків : Вид. група «Основа», 2010. - 96 с.
 65. Сухомлинський В.О. твори в 5 -ти т. / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад.школа, 1978.
 66. Тімець О.В. Організація краєзнавчо-туристської роботи з учнівською та студентською молоддю / О.В. Тімець, В.П. Комар. – Умань: Алмі, 2005 – 194 с.
 67. Тімець О.В. Основи рекреаційної географії / О.В. Тімець, С.В. Совгіра. – Київ: Науковий світ, 2005 – 253 с.
 68. Топузов О. М. Загальна методика навчання географії: Підручник / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К.: ДНВП «Картографія», 2012. – 512 с.
 69. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії. – Одеса: Астропринт, 2001.
 70. Трегубенко О. М. Методика викладання географії : навч. посіб. / О. М. Трегубенко ; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ: Вид-во „ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – 340 с.
 71. Физическая география: учебное пособие [Орлёнок В. В., Курков А. А., Кучерявый П. П., Тупикин С. Н.] ; под ред. В. В. Орлёнка. – Калининград, 1998. – 480 с.
 72. Физическая география материков и океанов / Под общ. Редакцией А.М. Рябчикова. – М.: Высш. шк., 1988. – 592 с.
 73. Фізична географія Української РСР / Маринич О.М., Ланько А.І., Щербань М.І., Тищенко П.Г.; За ред. О.М. Маринича. – К.: Вища шк. Головне вид-во, 1982.
 74. Фіцула М.М. Вступ до педагогічної професії. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2003. – 136 с.
 75. Цільова комплексна програма «Вчитель» // Освіта України, 1996. – № 64.
 76. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. – Львів: Світ, 2000.
 77. Экономическая и социальная география СССР. В 2 кн. / Под ред. В.Л. Рома. – М., 1986.

АТЛАСИ

1. Атлас вчителя / В.В. Молочко, Ж.Є. Бонк, І.Л. Дрогушевська та ін. – К.: ДНВП «Картографія», 2010. – 328 с.
2. Атлас. Україна. – К.: НВП «Картографія», 1996.
3. Атлас народов мира. – М., 1964.
4. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР. – М., 1978.
5. Атлас Украинской и Молдавской ССР. – М., 1962.
6. Географический атлас (Для учителей средней школы). – М.: ГУГК, 1980-1989.
7. Національний атлас України. – К.: ДНВП „Картографія”, 2008. – 328 с.
8. Физико-географический атлас мира. – М.: ГУГК, 1964.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС

1. Інтернет ресурси бібліотеки РДГУ;
2. Географіка – географічний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://geografica.net.ua/>
3. Гео-Тур. Всє, что вы хотели знать о географии. – Режим доступу: <http://www.geo-tour.net>.
4. Електронні фахові наукові видання Національної наукової бібліотеки України імені В.І.Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/>
5. Информационный портал Excelion. Наука и образование. География. – Режим доступу: <http://www.articles.excelion.ru/science/geografy>.
6. Національний атлас України (електронна версія)
7. Онлайн Энциклопедия Кругосвет. – Режим доступу: <http://www.krugosvet.ru>.
8. Планета Земля. – Режим доступу: <http://www.myplanet-earth.com>.
9. Проект Всемирная география. – Режим доступу: <http://www.worldgeo.ru>.
10. Справочные материалы по географии мирового хозяйства. – Режим доступу: <http://www.vlant-consult.ru>.
11. Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка, періодичні видання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://library.tnpu.edu.ua/naukovi_zapusku.djvu
12. Energy Statistics Yearbook, 2011 / Статистический сайт ООН – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unstats.un.org/unsd>
13. FAO Statistical Yearbook/ База данных Продовольственной организации при ООН (FAOSTAT) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://apps.fao.org>
14. Human Development Report / Институт статистики UNESCO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.hdr.undp.org>
15. Practical science. – Режим доступу: <http://www.sci.aha.ru>.
16. <http://www.revolution.allbest.ru/geografy>.
17. <http://www.ru.wikipedia.org>.
18. <http://www.worldseconomics.ru>.
19. <http://www.geosite.com.ru>
20. <http://geoman.ru>
21. <http://www.rgo.ru>
22. <http://www.geografia.ru>